

Báthory Orsolya

PRAY GYÖRGY DUDITH ANDRÁS ÉLETÉHEZ

Jankovics József munkásságának egyik kiemelkedő állomása volt Dudith András (1533–1589) könyvtárának részleges rekonstrukciója.¹ Ez a művelődéstörténeti vállalkozás jól illeszkedett Dudith levelezésének párhuzamosan zajló kiadásához.² A humanista polihisztor szenzációszámra menő élettörténete már a kortársak érdeklődését is felkeltette, és az utókor is bőven talált csemegézni valót a skandalumoktól sem mentes biográfiában. Az Egyetemi Könyvtár Kézirattárában, a Pray-gyűjtemény 66. kötetében olvasható a kollekciónévadójának egy figyelemre méltó autográf fogalmazványa.³ A hevenyészve szövegezett, meglehetősen nehezen kiolvasható német és latin nyelvű piszkozatnak Pray György (1723–1801) az *Einige Anekdoten von Andreas Dudith* címet adta. A szöveg azonban nem annyira anekdotákat, mint inkább Dudith családjára, egyházi és politikai pályafutására vonatkozó kiegészítéseket, illetve az akkoriban rendelkezésre álló adatok pontosítását tartalmazza. Pray a kritikai történetírás módszerével, oklevelek és levelek vizsgálata révén egészíti ki, illetve cáfolja meg az életrajzi hagyomány több pontját.

Prayt – amint a fogalmazvány utolsó mondata sejteni engedi – egy magazin szerkesztője kérte meg, hogy írjon egy-két adalékot Dudith életrajzához, és ezek, vélhetőleg válaszelevél formájában, Pray nevének elhallgatásával, nyomtatásban is megjelentek volna.⁴ Ez utóbbi feltevést támasztja alá, hogy a Dudith András

¹ *Dudith András könyvtára. Részleges rekonstrukció*, összeáll., bev. JANKOVICS József, MONOK István, Szeged, Scriptorum Kft., 1993, (Adattár XVI–XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 12/3).

² Andreas DUDITH, *Epistulae*, Pars I–VI, ed. cur. Lecho SZCZUCKI, Tiburtio SZEPESSY, Budapest, Akadémiai–Argumentum, 1992–2005 (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum, Series Nova, Tomus XIII/I–VI, seriem red. Clara PAJORIN, Ladislaus SZÖRÉNYI).

³ Coll. Pray, Tomus 66., 27r–29v. Ez azon kötetek egyike, melyeket a Pannonhalmi Főapátság Könyvtárának Jesuitica állományában őriztek, majd 1996-ban a budapesti Egyetemi Könyvtárnak adták át a *Pannonhalmi Evangelistarium*ért cserébe. A kötet pannonhalmi jelzete PFK 118. C 21. volt. Vö. SZABÓ Flóris, *A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár kézirat-katalógusa, 1850 előtti kéziratok*, Budapest, OSZK, 1981 (Magyarországi egyházi könyvtárak kézirat-katalógusai, 2., sorozatszerk. SZELESTEI N. László), 141, nr. 808.

⁴ 29v „Mehrere Kleinigkeiten konnte ich nicht auftreiben, habe ich Ihre Neugierde durch diese befriediget, so können sie nach manche Nachträge und Berichtigung zu Ihrem Magazine von nur erwarten. Gegeben in meiner Einöde etc. 15 Wintermonat. Anonymus.”

foglalkozó írás után öt olyan fogalmazványt találunk, amelyek végleges változata Pray nevének feltüntetése nélkül megjelent az *Ungrisches Magazin* 1787. évi füzetében.⁵ Az a bizonyos magazinszerkesztő valószínűleg Karl Gottlieb Windisch (1725–1793) volt, akinek tudományos folyóiratában számos korabeli tudós cikkezett, sokszor névtelenül.⁶ Windisch levelezésének nemrégiben megjelent kiadásából tudható, hogy a pozsonyi szerkesztő Pray Györggyel is levelezett, és nem egy misszilisben találunk utalást arra vonatkozóan, hogy a jezsuita történész több írását is elküldte neki.⁷

A Dudith Andrással foglalkozó cikk azonban, talán a téma kidolgozatlan-sága miatt, nem jelent meg sem az *Ungrisches Magazin*ban, sem annak utódában, a *Neues Ungrisches Magazin*ban (1791–1792). Minthogy a szöveg teljes közlésére terjedelmi okokból nincs mód, jelen tanulmányban csak a Pray által felsorolt adalékokat, a korszakban újak számító eredményeket kívánom ismertetni.

Amint azt Pray a bevezetőben írja, Dudith András mind műveltsége, mind pedig a vallási ügyekben való ingatagsága okán nagy feltűnést keltett már életében is, kiérdemelve ezzel, hogy életének jelentéktelennek látszó momentumai is lejegyzésre kerüljenek egy teljesebb életrajz kedvéért.⁸ Pray azt is hozzáteszi, hogy az általa ígért adalékokat levelekkel kívánja alátámasztani. A fogalmazvány lapalji- és széljegyzeteiben idézett levelek nagy részét Pray valószínűleg akkor találhatta meg és másolta le, amikor az *Annales* köteteihez gyűjtött anyagot a Pozsonyban székelő Magyar Kamara levéltárában, illetve később, 1785 és 1791 között, amikor Mária Terézia jóvoltából hat évig kutathatott ugyanott.⁹ Az ekkor

⁵ Az autográf kéziratok a Coll. Pray Tom. 66., 30r–47v oldalakon találhatók. Az ezekből származó cikkek az *Ungrisches Magazin* 1787. évi negyedik kötetében (*Ungrisches Magazin, oder Beyträge zur vaterländischen Geschichte, Erdbeschreibung, und Naturwissenschaft, Vierter Band, 1787*) jelentek meg, a következő címek alatt: *Beschreibung einer goldenen Bulle, und eines Siegelstämpels des Germischen Fürsten Lázár. In einem Schreiben an den Herausgeber, 3–21; Etwas vom Erasmus Roterodamus, 86–94; Beyträge zur Geschichte der Ferdinandischen und Zapolyischen regierung, 358–384; Fortsetzung der Beyträge zur Geschichte der Ferdinandischen und Zapolyischen regierung, 385–397; Nachtrag zur Lebensgeschichte des Johann Sambucus, 498–499.*

⁶ Andrea Seidler nemrégiben jelentette meg Karl Gottlieb Windisch levelezését. A szövegkiadás utáni függelékek egyike táblázatos formában közli az *Ungrisches Magazin*ban megjelent cikkek címeit, szerzőit, illetve témáikat. A fentebbi tanulmányok (lásd a 5. jegyzetet) közül ez idáig kizárólag az I. Ferdinánd és Szapolyai János uralkodásával foglalkozóról lehetett feltételezni, hogy Pray műve, a többi mellett a „név nélkül” („o. N.”) bejegyzés szerepel. *Briefwechsel des Karl Gottlieb Windisch*, sajtó alá rend., bev., jegyz. Andrea SEIDLER, Budapest, Universitas, 2008 (Magyar tudósok levelezése, V, szerk. TARNAI Andor, SZELESTEI N. László), 260–269.

⁷ Vö. Pray Windischnek írt 1783. március 7-i, és április 2-i levele, valamint Windisch Praynak szóló 1783. április 4-i levele. *Uo.*, 121, 132.

⁸ 27r „Ein Mann, der wie Andreas Dudith Sbardellat so wohl wegen der Gelehrtheit als Wankelmuth in Religionssachen grosses Aufsehen in seinen Leben gemacht hat, verdient wohl, das man auch Kleinigkeiten, sie mögen noch so unbeträchtlich scheinen sammle um seine Lebensgeschichte vollständigen zu machen.”

⁹ Vö. LISCHERONG Gáspár S. J., *Pray György élete és munkái*, Budapest, 1937, 37. 96, 116. Georgius PRAY, *Epistolae procerum Regni Hungariae*, Pars I, Posonii, 1806, 6.

talált, Dudith Andrással kapcsolatos levelek, oklevelek másolatát Koller Józsefnek is elküldte, aki ezeket a pécsi püspökség történetének Dudithról szóló fejezetében meg is jelentette.¹⁰

Lássuk tehát azokat az újdonságokat, amelyeket Pray összegyűjtött. Mindekelőtt Dudith édesanyjának nevét kívánja tisztázni, melyet egyedül „Pray úrnál” (ne felejtjük el, Pray az írást név nélkül kívánta megjelentetni) talált meg.¹¹ Ez utóbbi ugyanis a *Specimen hierarchiae Hungaricae* első részében idézi azt az 1569. szeptember 20-án, Pozsonyban kelt levelet, amelyben II. Miksa évjárdék gyanánt 100 rajnai forintot adományoz Magdalena Dudyth de Sbardellatis számára. A kapcsolódó lábjegyzetben ugyancsak ebből a levélből idéz egy, a *Specimenben* citálnál hosszabb szakaszt.¹²

Pray említést tesz Dudith egy fiútestvéréről¹³ is, akinek létezéséről Horányi írói lexikonából értesült.¹⁴ Emellett – állítja Pray – Dudithnak volt egy leánytestvére is, név szerint Catharina, aki egy Görög Mátyás nevű nemesemberhez ment volna feleségül.¹⁵ Ennek alátámasztására egy 1560. december 18-án, Nagyszom-

¹⁰ Koller az általa lapalji jegyzetekben, illetve függelékben közölt levelek némelyikénél megjelöli forrását: „Descripsit et communicavit Georgius Pray.” (Vö. Josephus KOLLER, *Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum* Tomus VI, Posonii et Pestini, 1806, 196, g) jegyzet; 266, (**) jegyzet).

¹¹ 27r „Den Namen seiner Mutter hab ich noch bey keinen Schriftsteller als bey herrn Pray aufgezeichnet gefunden.” A margón találjuk a locust: Hierarchiae Hung. Part. I. pag. 255. azaz Georgius PRAY, *Specimen hierarchiae Hungaricae complectens seriem chronologicam archiepiscoporum et episcoporum Hungariae(...)*, Pars I, Posonii et Cassoviae, Landerer, 1776. (A továbbiakban: PRAY, 1776).

¹² „Ich will der Brief ganz hersetzten. Maximilianus etc. Quae sit vestra demissa censura, atque opinio ad supplicem Magdalenae Dudyth de Sbardellatis libellum petentis sibi ob merita suorum provisionem conferri annuam, e vestro dimisso scripto 7. Septembris benigne accepimus. (...) Vestrae itaque censurae atque opinioni benigne annuimus mandantes, ut dictam Magdalenam Dudyth, quantum ad provisionem annuam a sua petitione abducatis subsidium vero 100 florenorum Rhenensium e Camerae istius nostrae proventibus e gratia speciali, et hac una vice solum assignari, ac suppeditari nostro nomine curetis, atque efficiatis. Datae ex arce nostra regia Posoniensi. 20 die Septembris 1569.”

¹³ Napjainkra már ismeretessé vált, hogy Dudithnak két fiútestvére is volt: Zsigmond és Pál. Vö. Andreas DUDITHIUS, *Epistulae*, Pars I, 1554–1567, ed. Tiburtius SZEPESSY et Susanna KOVÁCS, comm. instr. Clara PAJORIN et Halina KOWALSKA, Akadémiai, Budapest, 1992 (BSMRAe, Series Nova, Tomus XIII/1, seriem redigunt Clara PAJORIN et Ladislaus SZÖRÉNYI) 54, 12. jegyzet. (A továbbiakban: *Epistulae*, I.).

¹⁴ Alexius HORÁNYI, *Memoria Hungarorum et Provincialium scriptis editis notorum*, I, Viennae, 1775, 561.

¹⁵ 27r „Nebst einen Bruder hatte Duditsch auch eine Schwester mit Namen Catharina, wie es aus einem Einladungsbriefe zum Beylagens an damaligen palatinus Thomas Nadasdi erhellet. Sie ward mit Mathia Görög von guten Adel vermählet.”

batban kelt, Nádasdy Tamás nádorhoz címzett levél mellékletéből idéz.¹⁶ A levél írói: Görög Mátyás, esztergomi kanonok és vikárius, Dudith sógorának nagybátyja, illetve maga Dudith. Pray ez utóbbinak a levél végén olvasható titulusai (prothonotarius apostolicus, comes palatinus, praepositus Felheviensis)¹⁷ alapján kívánja bizonyítani, hogy az életrajzi hagyomány azon állítása, miszerint Dudith 1560-ban már a császári tanácsosi cím birtokosa volt, nem állja meg a helyét.¹⁸

A következő momentum, amely Pray szerint korrekcióra szorul, az Dudith tinnini püspökké való kinevezésének ideje. Timon Sámuelre és Horányira¹⁹ hivatkozik, akik szerinte rosszul írják, hogy Dudith 1561 áprilisában megkapta a püspöki címet, és ilyen minőségben vett részt az ugyanazon év április 23-án kez-

¹⁶ 27r „Si quo unquam tempore nobis gratiae et favoris dominationis vestrae spectabilis et magnificae significatio fuit optanda, nunc certe ea se dedit occasio, ut id maiorem etiam in modum expectere debere videamur. Nam cum generosa virgo Catharina Dudych de Sbardellato, Augustini quodam Vacienti episcopi neptis, soror vero Andreae praepositi Felheviensis, iuxta Sanctae Romanae Ecclesiae ritum desponsa sit pro legitima uxore egregio Mathiae Graeco, nepoti meo lectoris, et vicarii Strigoniensis etc. Tyrnaviae 18. Decembris anno Domini 1560. Ejusdem vestrae spectabili magnificentiae servatores, et sacellani deditissimi Mathias Graecus lector et vicarius Ecclesiae Strigoniensis. Andreas Dudych de Sbardellato prothonotarius Apostolicus, comes palatinus, et praepositus Felheviensis.” A levelet, amelyet Pray vélhetőleg a Magyar Kamara archívumában talált meg és másolt le, ez idáig sajnos nem találtam meg.

¹⁷ Az életrajzírók Dudith ezen címeihez nem igen fűznek megjegyzést. Ugyanezek a titulusok olvashatóak Oláh Miklósnak a magyar papságot a nagyszombati zsinatra meghívó pásztorlevelének (1561. január 1.) a végén is. A levél szövegezésében vélhetőleg közreműködő Dudith aláírását Péterfy Károly ebben a formában közli: „Andreas Dudich Sbardellatus Protho-notarius Ap. Com. Palatinus Praepositus Felheviensis” (Carolus PÉTERFY, *Sacra concilia ecclesiae Romano-catholicae in regno Hungariae celebrata*, Posonii, 1742, II, 133.). Pierre Costil utal rá, hogy a *protonotarius apostolicus* az esztergomi érsek melletti titkári pozíciót jelöli. (Vö. Pierre COSTIL, *André Dudith, Humaniste hongrois*, 1533–1589, Paris, 1935, 99.) Mindenesetre nem valószínű, hogy – amint azt Kollányi Ferenc írja – Dudith apostoli főjegyző lett volna. (KOLLÁNYI Ferenc, *Esztergomi kanonokok 1100–1900*, Esztergom, 1900, 156.) Nyilvánvalóan a *comes palatinus* sem a nádorispánt jelenti ez esetben, pontos jelentését egyelőre nem tudtam tisztázni. A fentebb említett pásztorlevelnek Pray által készített másolatában (EKK, Coll. Pray, Tom. I., 116) a titulusok rövidítései nem hagynak kétséget az iránt, hogy tényleg az említett címek (*protonotarius apostolicus*, *comes palatinus*) szerepeltek Dudith neve mellett: „Andr. Dudich. Sbardellatus. Protonot^{us} Aposto. Com. Pal.^{us} Praep^{us} Felhewyzen. mpp.”

¹⁸ 27r–v „Aus der Unterschrift dieses Briefes muß man den Fehler jener Schriftsteller berichtigen die da vergeben, Duditsch habe gleich nach seiner Rückkunft aus Italien die Stelle eines geheimen Rathes in 1560 Jahre erhalten.” A szerző, akit Pray nem nevez meg, Quirinus Reuter, aki szerint Dudith „Viennam Austriae rediit anno 1560. continuo in *Sacrae Caesareae Maiestatis* consilium sanctius est allectus.” Vö. Andreas DUDITHIUS de Horehoviza, *Orationes in Concilio Tridentino habitae*, ed. Quirinus REUTER, Offenbachi, 1610, b3. Reuter ezen állítását már Samuelfy sem tartotta helyén valónak. „Anno post, quam in patriam rediit Episcopus Tininiensis Ferdinandi Imperatoris et Regis sui benignitate electus est. Adscitum eodem tempore in sanctius Caesaris consilium, ut vult Reuterus, ego non evicerim. Serius illi honos obtigit.” DUDITH, Andreas, *Orationes quinque... Praefatus est et Dissertationem de vita ac scriptis Andreae Dudithii adjecit* Lorandus SAMUELFY [= Gottfried SCHWARZ], Halle, 1743, 39.

¹⁹ TIMON Samuel, *Epitome chronologica rerum Hungaricarum*, Cassoviae, 1736, 181.; HORÁNYI, i. m., 561.

dődő nagyszombati tartományi zsinaton.²⁰ Ennek alátámasztására a *Liber resolutionum regiarum*ból idéz egy részletet: „1561. XVIII. Junii Augustini Sbardellati quondam Episcopi Vacienſis libri, litterae et litteraria instrumenta reddantur Andreae Dudythio Sbardellato, praeposito *Sancti* Stephani Prothomartyris, Augustini avunculo.” Ferdinánd ezen, egykor a Magyar Kamara levéltárában őrzött oklevele alapján kitűnik, hogy Dudith 1561 júniusában még nem lehetett tinnini püspök. Kinevezésének pontos dátumát (1561. december 19.) húsz évvel később Koller József adta közre a pécsi püspökség történetéről szóló munkájában.²¹

Mint az közismert, Dudith Kolosváry János csanádi püspökkel együtt a magyar papságot képviselve részt vett a tridenti zsinaton. A következő ehhez kapcsolódó „Kleinigkeiten” – ahogyan Pray az általa ismertetett adalékokat nevezi –, hogy Dudithnak 1562 januárjában kellett útnak indulnia Pozsonyból a tridenti zsinatra, mivel Oláh Miklós egy Nádasdy Tamásnak címzett levelében (1561. december 23.) utal erre.²² Pray közölni kívánta Dudith azon levelét is, melyet 1562. február 6-i keltezéssel, Bolzanóból írt pártfogójának, Oláh Miklós esztergomi érseknek.²³ A misszilit vélhetőleg ő is – ahogy több mint egy évszázaddal később, Hegedűs István – az úgynevezett Oláh-kódexben (EKK, H 46) találta meg. A nagyszombati jezsuita kollégiumból az Egyetemi Könyvtárba került kötet Oláh Miklós saját, illetve mások hozzá írt költeményeit tartalmazza. Dudith levele a 69r–70v lapokon olvasható. Ebben megemlíti, hogy a Trident felé vezető út viszontagságai miatti nyomorúsága „néhány rosszul esztergált” vers megírására ösztönözte.²⁴ Pray az Oláh-kódex költeményei között meg is találta Dudithnak egy, a pártfogójához írt, „rosszra sikeredett” versét. A fogalmazványban nem

²⁰ 27v „Auch ist Timon und mit ihm Herr Horányi übel deren da sie ihn schon in April Monate des 1561 Jahres Tinishen Bischofe machen.” Valójában mind Timon, mind Horányi a Sámuel-féle életrajzot veszik alapul, és idézik őt teljes pontossággal. Így náluk is az olvasható, hogy 1561 áprilisában Dudith még nem lehetett tinnini püspök. „Infulam quoque Tininiensem non prius obtinuisse videtur, quam cum de mittendis ad concilium, quod Pius IV. Pontifex Romanus Tridenti continuandam indixerat, oratoribus clerus Hungariae iussu Ferdinandi regis anno MDLXI. mense Aprili Tyrnaviae congregatus consilia contulisset. Patrumque synodi suffragia in Ioannem Sylvestrum Colosvarinum et Andream Dudithium Sbardellatum inclinassent.” SAMUELFY, *i. m.*, 39.

²¹ KOLLER, *i. m.*, 195, c) jegyzet „In libro regio Ferdinandi I. exstat diploma anno 1561. 19. Decembris datum, in quo mentio fit collati Dudithio praeposito *Sancti* Stephani in Ecclesia Strigoniensi, Episcopatus Tininiensis.”

²² 27v „Duditsch reisete am Anfangs des 1562. Jahres von Pressburg (e) und kam in Hornung zu Bozen an. Von hier schreib er an Nikolaus Olahus Erzbischofen zu Gran, der sein besonderer Gönner war, und stattete ihm genauen Bericht von seiner Reise ab.” A kapcsolódó lapalji jegyzet: (e) Man ersieht es aus einem Brief, dem Olahus Erzbischof von Gran an Palatinus Thomas Nadasdi im 1561. Jahre den 23 Christmonats geschrieben hat. Drascovicus, heist es da, Frater Joannes et Sbardellatus proficisci Tridentum ad Concilium debent, ut Maiestas Caesarea Dominus noster Clementissimus mandat, ad medium Januarii proximi.

²³ Modern szövegközlése: *Epistulae*, I, 100–103.

²⁴ „Iam ab aliquot annis versus facere desieram. Heri autem, cum parum prospera tempestate uterer, aliquot male tornatos versus mihi miseria mea expressit, quibus quidem me solabar; sed paulo post adveniens serenitas furorem mihi poeticum sustulit.” *Uo.*, 103.

közli annak teljes szövegét, mindössze a „Sancte Pater” felütéssel jelzi, hogy az hol kap majd helyet a későbbi tisztázatban.²⁵ Mind a levélre, mind a versre csak jó száz évvel később bukkant rá Hegedűs István, és tette közzé azokat az Irodalomtörténeti Közlemények 1900. évi negyedik füzetében.²⁶

Hegedűs ugyanezen tanulmányában egy másik levelet is közölt Dudithtól. Az 1562. március 8-i keltezésű, Gregoriancz Pálhoz írt beszámolót Pray is megtalálta a Magyar Kamara levéltárában, és teljes hosszúságában idézte fogalmazványának 28. verso oldalán. Szerinte Dudith, aki mindössze egy hónappal azelőtt érkezett Tridentbe, nagyfokú éleslátásról téve tanúbizonyságot tudósította a győri püspököt a zsinati viszonyokról.²⁷

Az utolsó újdonságnak számító adalék, melyet Pray meg kívánt osztani az olvasókkal, Dudith Lengyelországban teljesített követi szolgálatára vonatkozott. Pray elbeszéli, hogy II. Miksa azért küldte az akkor már pécsi püspök és császári tanácsos Dudithot II. Zsigmond Ágost lengyel király udvarába, hogy annak Habsburg Katalinnal (Miksa húgával) való házassági viszályát elsimítsa. Az ifjú Dudith azonban szerelmes lett egy lengyel udvarhölgybe, és az érzés olyannyira elvakította, hogy lemondott püspöki címéről. A források eltérő véleményen vannak azt illetően, hogy melyik évben történt az aposztázia, és olyannyira összekuszálják az eseményeket, hogy már azt hihetnénk, Dudith a bukása után is a császár követe maradhatott. Annyi bizonyos, – állítja Pray – hogy 1567 áprilisában Dudith még II. Miksa lengyelországi követe volt.²⁸ Ennek alátámasztására idéz Miksa egyik leveléből, amelyben Dudith kérésének eleget téve utasítja a Magyar

²⁵ 28r „Freylich ist das Carmen das er dem Briefe beygeschlossen hat, wie er selbst bekennet, male tornatum, und aus dem Stegreife gemacht, doch müssen sie ihm aus obgedachter Ursache hier einen Platz gönnen.

Sancte pater etc. Man sieht es, das er den Pentameter nach welschen Geschenk geflissentlich eingerichtet habe, der nach bey manchen der Lieblingsgeschenk ist.”

²⁶ HEGEDŰS István, *Dudith András életéhez*, Irodalomtörténeti Közlemények, 10(1900), 474–480.

²⁷ 28r–v „Duditsch jener aber tritt erst im Hornung ein. Mit was vor scharfen Blicke, er alles da beobachtet, und in das Künftige eingesehen habe, kann man aus seinem Briefe, den er an Paul Gregoriancz Bischofen zu Raab geschrieben, leicht abnehmen.” Dudith levelének kritikai szövegkiadását lásd *Epistulae*, I, 108–109.

²⁸ 29v „Die ausserordentlichen Fähigkeiten dieses Mannes, und gründliche Kenntnissen in politischem Fache bewogen Maximilian den II. das er ihn zum Gesandten in Pohlen um seine Schwester mit dem König ihrem Gewahl auszusöhnen bestimmt hat. Hier war als, wo er in der Religion zu straucheln anfang, und sie endlich gar verließ. Es ist bewusst wie er von der Liebe verblendet dem Priester- und Bischofthume zu letzt entsaget hat. Das Jahr seines Abfalls finde ich bey Schriftellern verschiedentlich bemerke, nebst diesem mengen sie so viel Sachen durcheinander, das man bey nahe glauben sollte, Maximilian habe ihn auch nach dem Abfall zu Gesandtschaftsgeschäften gebraucht. Das er im 1567 Jahre im Aprilmonat diesen Posten in Pohlen behauptet hat, ist ausser allem Zweifel: denn Maximilian schrieb ausdrücklich an die ungarische Hofkammer und befahl, das man ihm seinen sechsmonatlichen Gehalt auch vorleufig auszahlen sollte.”

Kamarát, hogy fizessék ki neki a követi tisztért járó hat havi illetményét.²⁹ Mint-hogy ebben a császár Dudithot még mint pécsi püspököt emlegeti, bukására („Abfall”) abban az időszakban kerülhetett sor, amely e levél kelte és a püspöki szék üresedése (1564 júliusa) között telt el.³⁰

A fentebbiekből láthattuk, hogy Pray a kritikai történetírás szellemében, primer források felhasználásával miként igyekezett árnyalni a humanista poli-hisztorra vonatkozó életrajzi hagyomány némely pontját. Az elmúlt kétszáz év Dudith-kutatása Pray fentebb ismertetett eredményeit, olykor az övétől eltérő források bevonásával ugyan, de alátámasztotta. Sajnálhatjuk azonban, hogy a történész nem csiszolta e fogalmazványt megjelentethető tanulmánnyá; ahogy Pray bármely írása, ez is joggal számíthatna az utókor megkülönböztetett figyelmére.

²⁹ „Annuimus benigne scribenti, supplicantiue nobis consiliario, et oratori nostro apud serenissimum Poloniae regem Andreae Dudych Episcopo Quinqueecclesiensi, ut ipsi apud externam nationem nunc agentí magnosque sumtus facienti salarium ipsius per semestre hujusce labentis anni spatium, etiam anticipato solutionis termino e Camerae nostrae istius proventibus dependatur. Quapropter fidelitati vestrae horum serie firmiter praecipimus, mandantes, ut praefato Episcopo Quinqueecclesiensi, seu eius homini dimidii anni praesentis, et si quid superioris anni nomine non solutum superest, quo necessitatibus suis eo rectius in hac legatione sua consulere queat, primo quoque tempore, citraque moram longiorem e memoratis Camerae nostrae istius redditibus numerari, et exsolvi curetis. Datae ex arce nostra regia Pragae, die 16. Aprilis anno Domini 1567.” A levelet Koller is idézi (KOLLER, *i. m.*, 265–266), a lelőhely megadásával, ti. „ex Archivo Camerae Regiae Hungaricae”. A lapalji jegyzetben azt is megjegyzi, hogy „Descripserit et communicavit Georgius Pray.”

³⁰ 29v „Aber bald hernach in eben diesem Jahre am 1. Heumonat heist als in einem Diplom des das Fünfkircher Bisthum vacirend war, folglich muß sein Abfall in diesen Zeitraum gehören, und ist nicht wahrscheinlich das ihn der Kaiser nach der Veränderung den Religion in Gesandtschaften gebraucht habe.“ Pray ugyanerre az oklevélre hivatkozik a már említett *Specimen hierarchiae Hungaricae*ban. „In diplomate Maximiliani, quo confirmat foundationem Seminarii Stephani regis Tirnaviae. Idem Maximilianus eodem anno [1567 – B. O.] die I. Novembris petit a Petro Orozthony provitore quondam episcopi Quinqueecclesiensis catalogum bonorum et proventuum episcopatus.” PRAY, 1776, 255.